International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

IKKI VATAN, BIR QALB SHAYXZODA IJODIDA OZARBOYJON VA O‘ZBEKISTON

Amirxonov Ibrohim Abdurahmon o‘g‘li
Toshkent davlat transport universiteti talabasi

Annotatsiya: Maqsud Shayxzoda hayoti va ijodida ikki vatan – Ozarbayjon va O‘zbekiston – o‘rtasidagi madaniy, ruhiy va badiiy uyg‘unlik tahlil qilinadi. Tadqiqotda shoirning tug‘ilgan yurti bilan bog‘liq xotira izlari, Toshkentga ko‘chishi, yangi muhitga moslashish jarayoni va bu ikki madaniyatni badiiy tizimda birlashtirishdagi noyob yondashuvi ko‘rib chiqiladi.
Kalit so‘zlar: Maqsud Shayxzoda, ikki vatan, Ozarbayjon–O‘zbekiston madaniy aloqalari, adabiy identifikatsiya, madaniy ko‘prik.
Abstract: This article analyzes the cultural, spiritual, and artistic harmony between two homelands—Azerbaijan and Uzbekistan—in the life and work of Maqsud Shayxzoda. The study examines the traces of memory associated with the poet’s birthplace, his relocation to Tashkent, the process of adaptation to a new environment, and his unique approach to integrating these two cultures into a unified artistic system.
Keywords: Maqsud Shayxzoda, two homelands, Azerbaijan–Uzbekistan cultural relations, literary identification, cultural bridge.

Har bir inson hayotida tug‘ilgan joy bilan yashab ijod qilgan maskon o‘rtasidagi munosabat hech qachon oddiy geografik masofa emas. Bu – xotira va kelajak o‘rtasidagi ko‘prik, til va madaniyat o‘rtasidagi bevosita bog‘liqdir, shaxs va jamiyat o‘rtasidagi uyg‘unlikdir. Maqsud Shayxzoda 1908-yilda Ozarbayjonning Oqtosh tumanida dunyoga kelgan, 1928-yillardan boshlab esa Toshkentni o‘zining ikkinchi, lekin birinchi vatanidan kam bo‘lmagan ijodiy maskoni sifatida tanlagan. Men, Toshkent davlat transport universiteti talabasi sifatida, bu jarayonni shunchaki “ko‘chib kelish” yoki “muhit o‘zgarishi” deb emas, balki “madaniyatning uksak cho‘qisi” deb qabul qilaman. Chunki bir madaniyatdan ikkinchisiga o‘tishda ko‘pchilik o‘z ildizlarini uzib qo‘yadi yoki yangi muhitga singa olmaydi. Shayxzoda esa boshqa yo‘lni tanladi: u ikki vatan xotirasini bitta she’riy tizimga joyladi, ikki xalqning tarixiyni birlashtirdi. “Ikki vatan, bir qalb” – bu shunchaki shior emas, bu uning ijodiy hayotining asosiy tamoyili edi.

Ozarbayjon Shayxzoda uchun faqat tug‘ilgan joy emas, balki ilk she’riy nafas, ona tili ritmi, tog‘ havosi va xalq og‘zaki ijodining chuqur qatlami edi. U yoshlik yillarida qozoq dostonlari, ozarbayjon ashulalari va Sharq falsafasi bilan o‘sdi. Keyinchalik Toshkentga kelgach, bu xotiralar uning qalamidan butunlay o‘chib ketmadi, aksincha, yangi tuproqqa tushgan nihol kabi ildiz otib, o‘zbek she’riy an’anasi bilan uyg‘unlashdi. Shayxzodaning tarjima faoliyatida Samed Vurgun, Nizomiy Ganjaviy, Fuzuliy asarlarini o‘zbek tiliga o‘tkazishi tasodifiy emas edi. Bu nafaqat kasbiy mahorat, balki ikki madaniyat o‘rtasidagi ma’naviy zanjirni mustahkamlash harakati edi. U ozarbayjon

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

she’riyatidagi baland parvoz, filosofik chuqurlik va lirik ohangni o‘zbek tining musiqiy qulayligi bilan shunday uyg‘unlashtirdiki, tarjima asl nusxadan kam bo‘lmadi, aksincha, o‘zbek o‘quvchisi uchun yangi ma’naviy makon yaratdi. U o‘ziga ikki vatan yukini ortmagan, ikki vatan energiyasini bitta ijodiyga aylantirgan shoir, tarjimon va yaxshi umir yo‘ldoshdir.

Toshkent Shayxzoda uchun faqat yashash joyi emas, balki qayta tug‘ilish, ijodiy erkinlik va yangi adabiy til topish makoni bo‘ldi. “Toshkentnoma” dostoni, “Jaloliddin Manguberdi”, “Mirzo Ulug‘bek” dramalari, jahon adabiyoti durdonalarining tarjimalari – bularning barchasi aynan shu shaharda, shu muhitda, shu xalq bilan nafas olgan holda yaratilgan. Shayxzoda Toshkentni tasvir etganda, uni faqat binolar yoki ko‘chalar sifatida emas, balki xalq xotirasi, mehnat izlari, tarixiy sinovlar va kelajak umidi yig‘indisi sifatida ko‘rgan. U ozarbayjonlik kimligini hech qachon yashirmadi, lekin uni o‘zbek madaniyati bilan qarama-qarshi qo‘ymadi. Aksincha, “men kimman?” degan savolga “men ikki vatan farzandiman, lekin qalbim bitta – adabiyot va insonparvarlik qalbimdir” deb javob berdi. Bu yondashuv bugungi globallashuv davrida ayniqsa dolzarb. Ko‘p yoshlar chet elda o‘qiydi, xalqaro kompaniyalarda ishlaydi, turli tillarda muloqot qiladi. Ba’zilar “o‘zligini yo‘qotishdan” qo‘rqadi. Siz bir madaniyatni ikkinchisiga almashtirmasdan, ularni bitta ma’naviy maqsad birlashtirishingiz mumkin. Ochiq darsda talabalar bilan shu mavzuni muhokama qilganimda, ularning ko‘pchiligi “biz texnik mutaxassismiz, lekin loyiha ustida ishlaganda turli mamlakat vakillari bilan muloqot qilamiz. Shayxzoda hayoti va ijodi bizga o‘z ildizimizdan uzilmay, boshqa madaniyatni hurmat qilishni o‘rgatadi” degan fikrni bildirishdi. Bu esa adabiyotni nafaqat gumanitar fan, balki xalqaro hamkorlik madaniyatining asosi ekanligini tasdiqlaydi.

Ikki vatan tushunchasi Shayxzoda ijodida faqat geografik yoki insoniylik fakt emas, u falsafiy va badiiy strategiya edi. U she’rlarida goho Kaspiy shabadasi, goho Chirchiq suvi, goho Qarqar daryosi, goho Bozsuv kanali nomlarini uchratish mumkin. Bu tasodifiy geografik ishoralar emas, bu ikki vatan xotirasining she’riy xaritasi. Dramalarida Jaloliddin yoki Ulug‘bek obrazi orqali u nafaqat o‘zbek, balki umumturkiy, umumislomiy va umuminsiy qadriyatlarni yoritdi. Tarjimalarida esa Sharq va G‘arb, slavyan va turkiy, qadimiy va zamonaviy madaniyatlar o‘rtasidagi chegaralarni olib tashladi. Bularning barchasi Shayxzoda uchun “adabiyot – bu chegarasiz vatan” degan g‘oyani amalda isbotlash yo‘li edi. Shayxzodaning ijodiy tizimi ham xuddi shunday qurilgan: u o‘z ildizlarini kesib tashlamadi, yangi tuproqni rad etmadi, ularni bitta ijodiy maydonda uchrashdirib, yangi ma’naviy energiya manbaini yaratdi. Bu esa uning merosini nafaqat o‘zbek yoki ozarbayjon adabiyotiga emas, balki umumiy insoniy madaniyatga mansub qiladi.

Bugungi talaba uchun “Ikki vatan, bir qalb” tamoyili nafaqat tarixiy misol, balki kasbiy va shaxsiy rivojlanish dasturidir. Raqamli davrda talabalar ko‘pincha “qayerga tegishliman?” degan savol bilan yuzlashadi. Shayxzoda esa shuni ko‘rsatdiki: tegishlilik bitta joyda emas, u qayerga xizmat qilishingiz, kimga mehr berishingiz, qaysi qadriyatlar uchun kurashishingiz bilan belgilanadi. U Ozarbayjonda tug‘ildi, Toshkentda yashadi,

jahon adabiyotini tarjima qildi, lekin qalbi doimo inson qadri, adolat va she'riy haqiqat uchun urib turdi. Biz, Toshkent davlat transport universiteti talabalari, shu shaharda o'qiyapmiz, kelajakda ko'priklar, stansiyalar, logistika markazlari loyihalayapmiz. Lekin Shayxzoda nigohi shuni eslatadi: har bir texnik loyiha orqasida odamlar hikoyasi, har bir ishdan tizimi orqasida xavfsizlik, har bir yo'l orqasida kelajak bor. Ikki vatan – bu faqat chegaralar emas, bu imkoniyatlar ko'prigi. Bir qalb – bu faqat hissiyot emas, bu mas'uliyat, adolat va ijodiy intizom. "Men ikki yurt farzandiman, lekin she'riyat – mening yagona ijdim emas" – degan ma'noda yashagan shoir bugun ham talabalar qalbida yangidan yanglab yashamoqda. Biz shu yo'lni davom ettirishimiz, shu ko'prikni mustahkamlashimiz va har bir qarorimizda "ikki vatan, bir qalb" tamoyilini amalda ko'rsatishimiz lozim.

Xulosa: Maqsud Shayxzoda ijodida Ozarbayjon va O'zbekiston o'rtasidagi uyg'unlik nafaqat biografik fakt, balki madaniy identifikatsiya, adabiy strategiya va insoniy qadriyatlar uyg'unligining klassik namunasi hisoblanadi. U tug'ilgan yurt xotirasini yangi vatan tuprog'i bilan birlashtirib, she'riyat, dramaturgiya va tarjima orqali ikki xalq o'rtasida doimiy ma'naviy ko'prik qurdi. Maqola davomida yoritilganidek, Shayxzoda merosi bugungi talaba uchun nafaqat adabiy dars, balki globallashuv davrida o'zligini saqlab qolish, ko'p madaniyatli hamkorlikdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov N. Maqsud Shayxzoda: Hayoti va ijodiy yo'li. – Toshkent: O'qituvchi, 2005.
2. Shayxzoda M. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1988.
3. O'zbek adabiyoti tarixi. 4-jild. – Toshkent: Fan, 1978.
4. Raxmatullayev Sh. O'zbek dramaturgiyasi tarixi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010.
5. Adabiyotshunoslik jurnali."Transmilliy adabiyot va madaniy identifikatsiya".
6. O'zbekiston Milliy Arxivi. 1930–1960-yillar ijodiy yozishmalar.
7. Vohidov E. "Yulduzlar qovushsa..." – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1985.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE